

**IQTIDORLI TALABALAR, MAGISTRANTLAR, TAYANCH
DOKTORANTLAR VA DOKTORANTLARNING**

“TAFAKKUR VA TALQIN”

MAVZUSIDAGI

**RESPUBLIKA MIQYOSIDAGI
ILMIY-AMALIY ANJUMAN TO‘PLAMI
(II QISM)**

BUXORO 2022 yil, 23 may

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM
VAZIRLIGI**

**BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
MAGISTRATURA BO‘LIMI**

**IQTIDORLI TALABALAR, MAGISTRANTLAR, TAYANCH
DOKTORANTLAR VA DOKTORANTLARNING**

TAFAKKUR VA TALQIN

**mavzusida Respublika miqyosidagi
ilmiy-amaliy anjuman to‘lami
(II qism)**

Buxoro 2022-yil, 23-may

Tahrir hay'ati:

O.X.Xamidov	Iqtisodiyot fanlari doktori, professor
R.G'.Jumayev	Siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori, (PhD), dotsent
A.A. Turayev	Fizika-matematika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
D.R. Djurayev	Fizika-matematika fanlari doktori, professor
S.Q. Qaxxorov	Pedagogika fanlari doktori, professor
M.Y. Ergashov	Kimyo fanlari nomzodi, professor
S. Bo'riyev	Biologiya fanlari doktori, professor
B.N.Navro'z-zoda	Iqtisodiyot fanlari doktori, professor
D.S. O'rayeva	Filologiya fanlari doktori, professor
T.H.Rasulov	Fizika-matematika fanlari doktori, (DSc)
SH.SH.Olimov	Pedagogika fanlari doktori, professor
A.R.Hamroyev	Pedagogika fanlari doktori, (DSc)dotsent
M.B.Ahmedova	Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, (PhD), dotsent

Mas'ul muharrir:

A.A. Turayev – magistratura bo'limi boshlig'i f.-m.f.f.d., (PhD) dotsent

Musahhih:

S.B.Shamsiddinova – bosh muharrir

T.Sh.Ergashev – dekan muovini

D.R.Rahmatova – magistratura bo'limi uslubshunosi

O.G'.To'rayev –birinchi bosqich tayanch doktorant

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 24-yanvardagi Oliy majlisga yo'llagan murojatnomasi va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining 2020 yil 7-fevraldagi 56-F-son farmoyishiga hamda Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2021 yil 4-maydagi № 3/19-04/05-26 son xatiga

asosan ushbu Respublika ilmiy-amaliy anjuman tashkil etildi. To'plamda iqtidorli talabalar, magistrantlar, tayanch doktorantlar va doktorantlarning ilmiy izlanishlari, tajriba almashish, sohalarda amalga oshirilayotgan ishlarni tahlil qilish va bu boradagi takliflarni ishlab chiqish bo'yicha ilmiy-amaliy va uslubiy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Mazkur to'plamga kiritilgan maqolalar va tezislarning mazmuni, statistik ma'lumotlar hamda bildirilgan fikr va mulohazalarga mualliflarning o'zlari mas'uldirlar

[4] L. F. Whiting, M. S. Labean, S. S. Eadie, Evaluation of a Capillary Tube Sample Container for Differential Scanning Calorimetry, *Thermochim. Acta* 1988, 136, 231–245.

[5] J. Almog, G. Burda, Y. Shloosh, S. Abramovich-Bar, E. Wolf, T. Tamiri, Recovery and Detection of Urea Nitrate in Traces, *J. Forensic Sci.* 2007, 52, 1284–1290.

[6] S. Desilets, P. Brousseau, D. Chamberland, S. Singh, H. Feng, R. Turcotte, J. Anderson, Degradation Mechanism and the Thermal Stability of Urea Nitrate Below the Melting Point, *Thermochim. Acta* 2011, 521, 176–183.

MACLURA POMIFERA O'SIMLIGI MEVASINING KIMYOVIY TARKIBI VA BIOLOGIK FAOLLIGI

M.Y.Ergashov,

BuxDU Organik va fizkolloid kimyo

kafedrasi professori

A.T.Jo'rayev,

BuxDU Organik va fizkolloid kimyo

kafedrasi magistranti

Annotatsiya: Maqolada dunyo miqyosida ayniqsa respublikamizning turli hududlarida manzarali daraxt sifatida o'stiriladigan maclura o'simligi ustida yetarlicha tadqiqotlar olib borilmaganligi, xalq tabobatida maclura mevasining spirtli aralashmasi onkologik va yurak-qon tomir kasalliklari, yog'li aralashmasi esa artrit, proktit, prostatit, teri va gemorragik kasalliklarni davolashda keng qo'llanilib kelinganligi maclura mevasida flavanoidlar va boshqa turli xildagi biologik faol moddalar mavjudligi xususida so'z boradi.

Kalit so'zlar: xalq tabobati, maclura pomifera, vitamin, sog'lom turmush tarzi, shifobaxsh o'simliklar, tokoferol, flavanoid, izoflavon, osayin, pomiferin, preparat.

Sharqda, xususan O'rta Osiyo xalq tabobatida dorivor o'simliklardan foydalanib davolash o'zining qadimiy an'alariga ega. Shifobaxsh o'simliklardan tibbiy maqsadlarda foydalanish borasida Abu Ali Ibn Sinoning „Al-qonun fit tib“ asarida 500 ga yaqin o'simliklarning shifobaxsh xususiyatlari va ularni ishlatish usullari to'g'risida ma'lumotlar keltiriladi[2, 3].

Bugun tabiiy o'simliklar an'anaviy davolash metodlarining eng faol elementlari sifatida tanilgan. Xalqaro sog'liqni saqlash tashkilotlari bergan ma'lumotlarga qaraganda rivojlanayotgan davlatlardagi 80% odamlar ushbu davolash metodalaridan foydalanadi va 3,3 milliard odamlar ham tabiiy giyohlardan davolovchi vosita sifatida foydalanishadi.

Hozirgi vaqtda dorivor o'simliklarning turi ko'payib, xalq tabobati shifobaxsh o'simliklar bilan boyigan. Jumladan, yurtimizda ko'cha va xiyobonlarda manzarali daraxt sifatida o'stiriladigan Maclura pomiferadir.

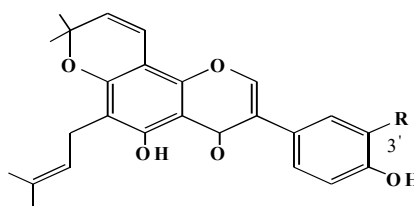
Maclura pomifera olimlarni izlantirgan uzun va qiziqarli tarixga ega. Uning daraxti dastlab kulbalar va ot aravaning yog'och g'ildiraklari yasash uchun ishlatilgan. Bu o'simlik Morake o'simligining bir turi hisoblanadi. Yosh nihollarning rangi yashil-kulrang yoki och jiggarangda bo'ladi. Nihollar kesilsa tashqi ko'rinishi sutga o'xshash suyuqlik chiqaradi [2, 3, 4].

Kurtaklari kichkina, yapaloq, sfera shaklli. Uning barglari 5-12 sm tuxum shaklida bo'ladi. Yuqori yuz qismi to'q yashil rangda, quyi qismi ochiq yashil rangda bo'ladi. Asosiy yog'lar o'simliklardan olinadi. Ular xona haroratida suyuqlik va juda sekin bug' holatiga o'tishi mumkin. Muhim xususiyatlaridan biri o'tkir hidli yog'li aralashma.

Maclura pomifera mevalarini yig'ish avgust oyida amalga oshiriladi. Ilmiy laboratoriyada xona haroratida mevalar quritiladi. Qurutilgan va ezilgan Maclura pomifera mevasi tarkibidan tayyorlangan damlama turli kasalliklarni, jumladan: poliartirit, podagra, bo'g'imlardagi to'planib qolgan tuzlarni yo'qotish, radikulit, erkaklarda uchraydigan prostatit kasalliklarini davolash uchun ishlatilib kelinmoqda[2].

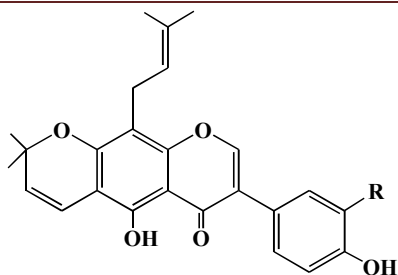
Mevasining fitokimyoviy tarkibi ekstraksiya yo'li bilan efir va boshqa har xil erituvchilarda o'rganilganda 1,6 kg xom-ashiyo tarkibidan 93 g (5,8 %) flavonoidlar ajratib olinadi. Ekstraksiya jarayonida 191-193° C haroratda UV-spektroskopiyasi 225, 275, 362 nm signet signallarini beruvchi, empirik formulasi $C_{25}H_{34}O_5$ tarkibli flavonoid - 5-gidroksi-6-(3',3'-dimetilalil)-7,8(2',2'-dimetilxromeno-6', 5')-4'-oksiizoflavon mavjud aniqlangan (M.L. Wolfrom; 1938 y).

Harorat 201°C ga yetganda yana bir pigment, ajratib olingan (1939). Rangi to'q sariq, kristal, suvda erimaydi. Etil efir, xoloroform va alkagollarda yaxshi eriydi. UV- spektrometiyasida 275-362 nm (eng aniq maksimal 275 nm) hududida maksimal ko'rsatkichlarni ko'rsatadi. Kimyoviy va fizikkimyoviy xossalariga asoslanib-5-gidroksi-6-(3',3'dimetilalil)-7.8-(2,2'-dimetilxlormeno-6',5')-3',4'-dioksizoflavon (empirik formulasi - $C_{25}H_{24}O_6$) polimefirin degan xulosaga kelingan:

Pigmentlarni o'rganish kelgusidagi kimyoviy tuzilishini chuqurroq o'rganish hamda ularning hosilalarini sintez qilish, kimyoviy xossalarini tahlil qilish, ishlatilish sohalarining samaradorligini aniqlash uchun yetakchi amaliy vosita bo'lib xizmat qilmoqda.

O'rganishlar davomida Artamonov va uning shogirlari tomonidan Maclura mevasining spirtli ekstraktidan xromotografiya qilinishi (silikogel va alumeniy oksid ishtirokida) natijasida birinchi marta izoflavon - skandenon ajratib olindi. Bu modda maclura mevasidan tayyorlangan preparat tarkibining asosiy elementi hisoblanadi. Preparat tarkibida izoflavon skandenondan tashqari uning izomeri – aurikulyazin ham mavjud. Preparat og'riq qoldiruvchi va yalig'lanishga qarshi samarali vosita sifatida ishlatiladi.

R= H (Skandenon)
R= OH(II) (Aurikulyazin)

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, Maclura ekstrakti, izoflavonlar antioksidant faolligi osayin, pomiferin turli antioksidant, C, E vitaminlari va boshqa vitaminlar bilan solishtirganda sintetik analoglardir.

Osayin, teri ostiga yuborilganda, juda zaif estrogena ega ichaklarga o'tkir antispazmodik ta'sir ko'rsatadi va atsetilxolin metabolizmasida ishtirok etadigan ba'zi fermentlarni faolligini kamaytiradi.

Dunyo miqyosida, ayniqsa respublikamizning turli hududlarida manzarali daraxt sifatida o'stiriladigan makkura o'simligi ustida yetarlicha tadqiqotlar olib borilmagan. Xalq tabobatida makkura mevasining spirtli aralashmasi onkologik va yurak-qon tomir kasalliklari, yog'li aralashmasi esa artrit, proktit, prostatit, teri va gemorragik kasalliklarni davolashda keng qo'llanilib kelingan[4].

Shunday qilib, adabiyotlarga va ilmiy nazariy bilimlarga asoslangan holda, shunday xulosaga kelishimiz mumkinki makkura asosida ishlab chiqarilgan preparatlar farmakologik harakatlarning keng doirasi hisoblanib, kelajakda xalq tabobati hamda dori-darmonlar ishlab chiqarish sohasi yanada rivojlanishi uchun muhim turtki bo'ladi.

Adabiyotlar

1. Мирзиёев Ш. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. – Тошкент: Ўзбекистон, 2016. –56 б.
2. Xolmatov H.X., Habibov Z.H. Farmakognoziya [Darslik], T., 1967;
3. Nabiyev M. Shifobaxsh giyohlar, T., 1980; Hojimatov Q., Olloyorov M., O'zbekistonning shifobaxsh usimliklari va ularni muhofaza qilish, T., 1988;
4. Xoliqov K., O'zbekiston janubidagi dorivor o'simliklar, T., 1992;

I-SHO`BA	
IJTIMOIIY VA GUMANITAR FANLAR	
70220301– Tarix (yo`nalishlar va faoliyat turi bo`yicha)	
O.X.Xamidov	<i>Muqaddima.....4</i>
A.A.Turayev	<i>Oliy ta`lim tizimida magistrnlarning o`rni.....6</i>
R. N. Tursunov, U. Ibodullayeva	<i>XIX asr o`rtalari – XX asr boshlarida Rossiyada ilm-fan va texnika taraqqiyoti..... 9</i>
H.H.To`rayev, A.V.Sobirov	<i>Akademik A.Muhammadjonov – Buxoro tarixi tadqiqotchisi.....12</i>
D.T.Ziyodullayev	<i>O`zbekiston-Germaniya o`rtasida savdo va diplomatik aloqalar16</i>
N.B.Elmurodova	<i>Italiya Uyg`onish madaniyatining Fransiya va Angliya mamlakatlariga ta`siri.....21</i>
F. I. Ergashov	<i>Adolat va iymon ustuni me`mori.....24</i>
F.M.Muzaffarova	<i>XX asrning ikkinchi yarmida g`arb mamlakatlaridagi geosiyosiy ahvol.....27</i>
L.A.Ahmadova	<i>Migratsion jarayonlarning Qozog`iston o`zbeklari hayotiga ta`siri31</i>
M.M.Raxmatov	<i>G`arbiy Turkiston hududining rus-ingliz munosabatida tutgan o`rni.....35</i>
A.A.Jabborov	<i>2005-yil O`zbekiston va AQSH munosabatlarining yomonlashuvi. Rossiya bilan yaqinlashuv.....38</i>
R.S.Himmatov	<i>Mirzo Sirojiddin hakim-ma`rifatparvar, sayohatchi, jurnalist va tabib.....42</i>
Yu.A.Shukrullayev, N.B.To`rayeva	<i>O`zbekiston va Fransiyaning o`zaro iqtisodiy hamkorligi.....47</i>
N.N.Ismatova	<i>O`rta Osiyo hududidagi ilk davlatlarning vujudga kelish jarayoni: qadimgi Baqtriya hududida davlatchilik asoslarining</i>

<i>Sh. M. Latipov, S. H. Alimov</i>	<i>Bir umumlashgan Firdrixs modelining xos qiymatlari joylashish o'rni haqida.....466</i>
<i>Sh.M.Latipov, S.H.Alimov</i>	<i>Bir umumlashgan Fridrixs model operatorining xos qiymati haqida.....468</i>
<i>S.Abduvayitov</i>	<i>Existence of eigenvalues in a system of two particles in an optical lattice.....470</i>
<i>I.D. Bozorov F.M. Sayfullayeva</i>	<i>Panjaradagi bir zarrachali Shryodinger operatorining xos qiymatlari soni haqida.....473</i>
<i>D.Ismoilova</i>	<i>Ikki kanalli molekulyar-rezonans modeli uchun virtual sath tushunchasi.....477</i>

70530402 – Geografiya (o'rganish obyekti bo'yicha)

<i>D. Inomjonova</i>	<i>Demografik jarayonda oilaning ahamiyati, oilaning turlari.....480</i>
<i>Yo.D.Xolov Nasullayeva N.N.</i>	<i>Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar - "jayron" ekomarkazi.....484</i>
<i>G.S.Halimova Sh.S.Babakulova</i>	<i>O'zbekistondagi past tog'larni geografik tadqiq qilishning amaliy ahamiyati.....487</i>
<i>G.S.Halimova, K.Amonova,</i>	<i>Umumgeografik qonuniyatlarning yer tabiatiga ta'siri.....493</i>
<i>X.R.Toshov M.N.Muhammadova</i>	<i>Landshaft xaritalari va ularning ahamiyati.....498</i>
<i>M.S.G'aybullayeva</i>	<i>Zovur tarmoqlaridan foydalanishning gidrologik asoslari.....503</i>

70530101 – Kimyo (fan yo'nalishlar bo'yicha)

<i>Q.A. Ravshanov M.I. Raxmonov</i>	<i>Gossipol smolasi asosida bitumni modifikatsiyalash.....507</i>
<i>Q.A.Ravshanov, X.X. O'rinov</i>	<i>Aralash tolali matolarga gul bosishda polimer kompozitsiyalar qo'llanilishining amaliy aspektlari.....513</i>
<i>O.U. Nurova, SH.B, Ostonova</i>	<i>Quyushtiruvchi olishda suvda eruvchi polimerlarning konsentratsiyaning ta'siri.....517</i>
<i>A. G. Turdiyeva</i>	<i>Karbomid nitratining sintezi va xarakteristikasi va nitrokarbamid.....521</i>
<i>M.Y.Ergashov, A.T.Jo'rayev</i>	<i>Maclura pomifera o'simligi mevasining kimyoviy tarkibi va biologik faolligi.....524</i>

70510101-Biologiya (fan yo'nalishlar bo'yicha)

<i>M.S.Xodjiyeva</i>	<i>O'zbekistonda baliqchilikni rivojlantirish biotexnologiyalari.....528</i>
<i>N.Axmedova, Z. Fozilova, M.Muxammedova,</i>	<i>Janubiy-g'arbiy Qizilqum suv havzalarida uchrovchi kam sonli va migrant qush turlarining tarqalish ekologiyasi va muhofazasini tashkil qilish masalalari.....531</i>

III-SHO'BA -FILOLOGIYA